

Gawad Plaridel Lecture 2019

Bonifacio Parabuac Ilagan

On 20 November 2019, the Gawad Plaridel, the highest award given by the University of the Philippines (UP) to outstanding media practitioners, was conferred by U.P. President Danilo Concepcion in the presence of UP Diliman Chancellor Michael L. Tan, UP College of Mass Communication (CMC) Dean Arminda V. Santiago, and Professor Emeritus Nicanor Tiongson on **Mr. Bonifacio Parabuac Ilagan**.

The UP Gawad Plaridel 2019 was awarded to Mr. Ilagan for his dedication in advancing a liberated and liberative media for the last 50 years and his internalization and life-practice of the Iskolar ng Bayan spirit of serving the people. Mr. Ilagan, through his writing and screenplays, has stirred the public discussion of socially relevant issues such as the struggles of the common folk, the government's neglect of Overseas Filipino Workers, and desaparecidos and politically motivated killings. He is also recognized for his artistry and socially-conscious works in theater, television, and film. Mr. Ilagan is recognized further for his leadership in pro-liberation organizations and his continuing guidance to groups that promote progressive ideas and of his active management of alternative media groups.

This issue of *Plaridel* publishes three documents relevant to the proclamation of Ilagan as the 2019 Gawad Plaridel awardee: First, the official citation which enumerates and describes the achievements for which Mr. Ilagan is being recognized; second, an essay on the life and works of the awardee by Prof. Rommel Rodriguez; and third, the Gawad Plaridel speech of the awardee.

The Gawad Plaridel 2019 Citation for Mr. Bonifacio Paraboac Ilagan

For the artistry of his socially-conscious works in theater, film and television, which have garnered recognition from the Cultural Center of the Philippines Centennial Honors for the Arts, Gawad Balagtas, the University of the Philippines Creative Writing Center, Don Carlos Palanca Memorial Awards for Literature, CCP Playwriting Contest, Palihang Aurelio V. Tolentino, Catholic Mass Media Awards, Film Academy of the Philippines, Star Awards, and the Filipino Academy of Movie Arts and Sciences;

For his passionate commitment to the promotion of a progressive social agenda through:

- his plays *Welga! Welga!!* and *Pagsambang Bayan*, both cited in the CCP Encyclopedia of Philippine Art as major works in Philippine theatre; *Ang Mga Pinag-uusig*, *Langit Ma'y Magdilig*, and *Sigaw ng Bayan*, all prize winners in national competitions;
- his screenplays that tackle political issues of the day, like *The Flor Contemplacion Story* (co-written with Ricky Lee), about the government's neglect of Overseas Filipino Workers (OFW) and which pioneered the subgenre of OFW films; *Dukot*, about desaparecidos and politically motivated killings; *Sigwa*, about activism then and now; *Deadline*, about the killing of journalists; and *Migrante*, about the poverty that drives Filipinos to work in foreign countries;
- his documentaries that focus on national sovereignty and economic issues, like *Sa Liyab ng Libong Sulo*; *Visiting Forces Agreement: A Question of Nationhood*; *Daluyong*; *Lupa ay Laya*; *Tagpuan sa Kasaysayan*; *Sa Hamon ng Panahon*; *The National Union of People's Lawyers: Gains and Challenges*; and
- his contributions as a writer of *Alab ng Lahi*, a television docu-drama series on the life and struggles of Filipinos, and *Bisperas ng Kasaysayan*, about a hacienhero during the revolution of 1896; as the head writer of the TV news talk shows *Crossfire*, *Poll Watch*, *People's Forum*, and *Go Negosyo*; as writer and director of public service programs like *Health Television* and *Nora Mismo*; and as writer for the children's educational programs *Kids to Go* and *Jr. News*;

For his brave leadership of activist organizations like *Panday-Sining* and *Kabataang Makabayan* (UP Diliman); his continued guidance of progressive groups like the *Surian ng Sining*, First Quarter Storm Movement, Campaign

Against the Return of the Marcoses to Malacañang, and Let's Organize for Democracy and Integrity; and his active management today of alternative media groups *Tudla*, ST Exposure, and Kodao Productions.

For his dedication to advancing art and media that are liberated and liberative for the last 50 years, and for his internalization and life-practice of the Iskolar ng Bayan spirit of serving the people, the College of Mass Communication is pleased to confer upon

BONIFACIO PARABUAC ILAGAN

the

GAWAD PLARIDEL, TRANSMEDIA CATEGORY

on this the 20th day of November 2019, at the Cine Adarna, UP Film Institute, University of the Philippines, Diliman, Quezon City.

DANILO L. CONCEPCION

President, University of the Philippines

MICHAEL L. TAN, Ph.D.

Chancellor, U.P. Diliman

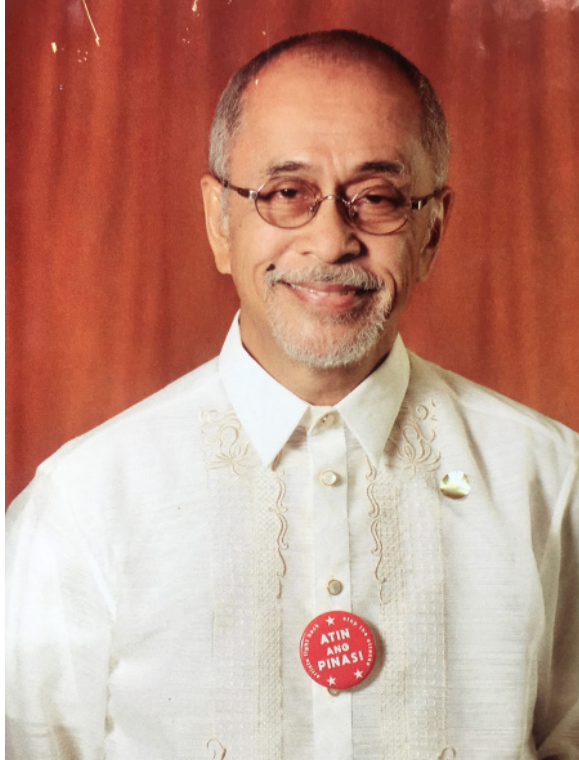
ARMINDA V. SANTIAGO, Ph.D.

Dean, U.P. College of Mass Communication

Simulain ng Iskolar ng Bayan

Rommel Rodriguez

“Utang ko ang aking sining sa aking politika,” sabi ni Bonifacio “Boni” Ilagan sa harap ng mga mag-aaral sa UP Diliman nang magsalita siya tungkol sa kanyang buhay sa pagbubukas ng ika-50 anibersaryo ng First Quarter Storm sa AS Lobby ng Palma Hall. Isinalaysay niya ang kanyang nakaraan hindi lang bilang dating iskolar ng bayan, kundi bilang aktibista, manggagawang pangkultura at manunulat. Ibinahagi ni Boni kung bakit siya nagsusulat at kung para kanino siya nagsusulat. Sa pagtatapos ng panayam, sinabi ni Boni

na ang kanyang politika ang kanyang gabay sa paghango ng paksa. Ito ang kanyang lente sa paglikha ng mga akdang sumasalim sa danas ng malawak na batayang masa.

Malinaw ang dahilan kung bakit Bonifacio ang ipinangalan ng mga magulang ni Boni sa kanya. Ipinanganak si Boni sa mismong araw din ng kapanganakan ni Andres Bonifacio. Samantala, ang kapatid naman niyang si Rizalina ay ipinanganak naman sa araw ng kapanganakan ni Jose Rizal. Ang mga pagkakataon na ito ang tila magiging hudyat kung sa paanong paraan magiging bahagi ng kilusang panlipunan ang dalawang magkapatid. Mamumulat ang dalawa at magiging bahagi ng aktibismo noong panahon ng dekada sienta. Naging biktima ng pasismo ng estado si Rizalina na nawala at hindi na kailanman natagpuan. Habang si Boni naman, bago maging aktibista ay pumasok sa UP Diliman at kumuha ng kursong Political Science dahil sa nasa niyang maging mahusay na abugado sa hinaharap.

Malay na ang binatang Boni sa mga nangyayari sa loob ng kampus bitbit ang paalalang umiwas sa “gulo” na maaari niyang kaharapin sa pagpasok sa UP. Nasaksihan niya ang umpukan ng mga mag-aaral sa Vinzons Hall, basement ng Palma Hall at iba pang lunan kung saan naglulunsad ng mga talakayan ang mga iskolar ng bayan. Dito nila pinag-uusapan ang mga matitingkad na isyung pambansa. Sa mga unang yugto ng kanyang pag-aaral, mas nakatuon ang atensyon ni Boni sa pagkamit ng matataas na marka. Magpapatuloy ang kanyang masinsinan na pag-aaral hanggang sa makapasok siya sa klase sa ni Prop. Jaime Veneracion, isang propesor ng kasaysayan. Sa klaseng ito, unti-unting magbubuo ang mga katanungan ni Boni tungkol sa kalagayan ng bansa. Hinamon siya rito ng mga bagong kaalaman tungkol sa kalagayan ng lipunang Pilipino at kasaysayan ng Pilipinas: na hindi malaya ang bansa, na ang bansa’y kinokontrol pa rin ng mga dayong mananakop, partikular ng mga Amerikano.

Pakikisangkot sa lipunan

Papaigting na noon ang kilusang kabataan. Nagsimula nang pumasok ang mga radikal at progresibong ideya sa kampus na tumataliwas sa dominante at konserbatibong pagtanaw hinggil sa lipunan at kulturang Pilipino, lalo na tungkol sa kolonyal na sistema ng edukasyon. Umuugong na rin ang usap-usapan sa nakaambang diktadura ni Ferdinand Marcos at ang pagkalasing nito sa kapangyarihan. Tulad ng iba pang kabataang mag-aaral, natutong maging kritikal ni Boni tungkol sa kalagayan ng bansa. Hanggang sa nakita niya na lamang ang kanyang sarili na unti-unti na ring napapabilang sa kilusan ng mga kabataang estudyante sa UP. Noong una’y ninanais niyang maging bahagi ng Kabataang Makabayan, ang pinakakilalang kilusang kabataan na itinayo nina Jose Maria Sison at iba pang lider-estudyante. Subalit naging mailap ito sa kanya dahil karamihan sa mga miyembro nito’y tumungo na sa kanayunan upang tugunan ang mas mataas na antas ng pakikibaka. Sa huli, siya’y naging miyembro ng Student Cultural Association of the University of the Philippines (SCAUP), bago tuluyang maging chairperson ng KM sa mga sumunod na taon. Doon niya matutuklasan na halos wala namang ipinagkaiba ang dalawang organisasyon sapagkat kapwa nito ipinaglalaban ang mga tindig at politikal na ideolohiyang tumutuligsa sa mga sakit ng lipunan. Bunga ng patuloy na pandarahas ng estado sa mamamayan, nailunsad sa UP Diliman ang Diliman Commune. Binarikadahan ng mga mag-aaral ang Unibersidad, sa suporta na rin ng noo’y presidente ng Unibersidad na si Salvador P. Lopez. Hindi lamang naging saksi si Boni sa nangyaring Diliman Commune. Isa rin siya sa mga lider-estudyante na nanguna upang depensahan ang Unibersidad sa pagpasok dito ng mga tropa ng militar.

Lumalakas na rin noon ang mga kilusang pangkultura. Dahil aktibo sa teatro noong siya'y nasa elementarya at hayskul at babad sa panonood ng mga dulang musical noong siya'y nag-aaral pa sa Laguna, nahimok siyang maging miyembro ng UP Mobile Theater. At bilang miyembro ng grupong aktibista, naatasan si Boni na magsulat ng mga materyales para sa pagtatanghal ng mga dula at iba pang akdang politikal. Sa kolektibo nilang pagbuo ng mga pagtatanghal sa lansangan, pagawaan at piketline, mga lokal na unibersidad, hanggang sa mga komunidad sa syudad at kanayunan, nabuo kay Boni ang halaga ng sining na hinahahango sa mga partikular na danas at buhay ng mga batayang sektor ng lipunan. Katunayan, tungkol sa magsasaka ang isa sa mga una nilang itinanghal na akda na may pamagat na "Sinipi sa Buhay." Ito na ang simula at hudyat nila sa paglikha at pagtatanghal ng mga akdang tumatalakay sa suliranin at aspirasyon ng mga nasa batayang sektor sa lipunang Pilipino. Ang pagsasagawa ng mga pag-aaral tungkol sa mga isyung panlipunan at napapanahong mga sapin ang naging gulugod at gabay nila sa paglikha ng mga makabayang akda. Namulat ang panulat ni Boni dahil sa praktika ng kanyang pagiging organisadong aktibista. Sa panahong ito, unti-unting namalayan ni Boni na hindi na pala siya pumapasok sa klase at sa halip ay tumungo na sa pagiging mag-aaral ng lipunan. Sa paglalim ng kanyang kaalaman, natagpuan niya ang kanyang sarili na nakikisangkot na sa mas malawak na larangan ng pakikibaka.

Parang pinagtagpi-tagping tagpuan ang buhay ni Boni sa panahon ng dekada sitenta. Magkakabay-sabay niyang sinuong ang pagiging aktibista, manggagawang pangkultura at manunulat. Sa pagbuo ng Kabataang Makabayan Cultural Bureau, tumuloy-tuloy ito sa pagtatag ng grupong Panday Sining. Magiging panandang bato ang Panday Sining sa kasaysayan ng dulaan sa Pilipinas. Nililibot nila ang iba't ibang lugar sa bansa upang magtanghal ng mga makabayang dula na hango sa danas ng mamamayan. Mananatiling aktibo si Boni sa pagiging kultural na manggagawa at aktibista na nag-oorganisa ng kapwa estudyante, magsasaka at manggagawa. Sa huli, dahil sa suspensyon ng Writ of Habeas Corpus noong Agosto 1971, mapipilitan ang mga aktibista na sumuong sa buhay underground dahil sa pagiging mainit nila sa mata ng militar at estado. Kasama sa pagsabak sa buhay ng kilusang lihim si Boni. Sa kabila nito, nagpatuloy siya sa paglaan ng mahabang panahon sa pag-oorganisa sa kanayunan. Matapos ang suspensyon ng Writ of Habeas Corpus, agad namang idineklara ang Batas Militar noong Setyembre 1972. Sa panahon ito, hindi natapos ang tuloy-tuloy na pag-oorganisa ni Boni sa hanay ng kabataang aktibista at mga manggagawang pangkultura hanggang sa mabuo nila ang Samahang Babaylan. Ang Samahang Babaylan ay isang grupong pangkultura na may

mas lantad na mga miyembrong hindi mainit sa mata ng mga ahensiya ng militar at pulisya.

Pagkadakip at Paglaya

Matapos ang halos apat na taong pagiging bahagi ng kilusang lihim, nahuli at ikinulong si Boni sa Camp Crame noong 1974. Kasabayan niyang nakulong ang iba pang mga bilanggong politikal mula sa iba't ibang sektor ng lipunan; magsasaka, manggagawa, maralitang tagalunsod, artista't manunulat, kababaihan at kabataang aktibista. Dito siya makakaranas ng samu't saring pagpapahirap bilang bilanggong politikal. Matapos ang dalawang taon, tuluyan siyang lumaya habang regular na nag-uulat sa mga opisyal ng Camp Crame hinggil sa kanyang mga pinagkakaabalahan bilang dating bilango. Sa panahong nasa labas siya ng ng kulungan, nakapasok si Boni sa larangan ng broadcasting sa telebisyon. . Mula sa teatro at pagsulat ng dula, sinuong ni Boni ang pagsulat sa telebisyon. Dito niya nakasama ang iba't ibang direktor sa pagbuo ng palabas sa RPN 9 na "Alab ng Lahi," isang serye ng dokyu-drama na patungkol sa mga mahahalagang pangyayari sa kasaysayan ng Pilipinas.

Hindi naputol ang ugnayan ni Boni sa kilusang rebolusyonaryo kahit sinabing natapos na ang panahon ng Batas Militar. Batid niya na kahit nawala ang katagang ito, nanatili pa rin ito sa pag-iral. Nagpatuloy ang paglaganap ng kahirapan, ang dayuhang kontrol sa politika at ekonomiya ng bansa, at ang kultura ng kawalang pananagutan. Dahil dito, sa tila walang nangyaring makatuwirang pagbabago kahit pa nanganap ang "EDSA Revolution" noong 1986, at umupo bilang bagong presidente ng republika ang byudang si Corazon Aquino, bumalik si Boni sa buhay underground noong mga huling taon ng dekada otsenta. Mas mahabang panahon ang iginugol dito ni Boni sa pagkilos at pag-oorganisa sa kanayunan. Subalit noong 1994, sa pangalawang pagkakataon, muli siyang nahuli at ikinulong sa isang motel sa Baguio City. Matapos ang isang linggo, agad siyang pinalaya dahil na rin sa konteksto ng usapang pangkapayapaan sa pagitan ng Government of the Republic of the Philippines (GRP) at National Democratic Front of the Philippines (NDF) sa panahon ng pamumuno naman ni Fidel V. Ramos.

Makabayang Panulat

Sa muling paglaya, mas naisulong ni Boni ang kanyang sining sa pagsulat at paggawa ng mga dokumentaryo. Makakasama niya si Lupita Aquino Kashiwahara sa pagbuo ng serye sa telebisyon na "Bisperas ng Kasaysayan," na tungkol naman sa malikhaing pagbalik-tanaw sa mga historikal na pangyayari sa Pilipinas noong 1890s. Sa panahong ito niya rin natapos ang paglikha ng dokumentaryong "Sa Liyab ng Libong Sulo," na inilunsad noong

1996 sa dating Metropolitan Theater. Dinaluhan ito ng mga manonood mula sa iba't ibang sektor kasama na ang kabataang mag-aaral mula sa mga Unibersidad sa Maynila at Quezon City. Isinasalaysay ng dokumentaryo ang kasaysayan ng Pilipinas na nakabatay sa librong *Lipunan at Rebolusyong Pilipino* na isinulat ni Amado Guerrero.

Nagtuloy-tuloy sa paglikha si Boni ng mga obra mula sa iba't ibang anyo ng sining; teatro, dokumentaryo, serye sa tv, radyo at pelikula sa mga sumunod na taon. Kasabay pa rin nito ang aktibo niyang pag-oorganisa sa mga batayang sektor bilang manggagawang pangkultura. Sa paglikha ng pelikula, nakasama niya sa pagsulat ng iskrip ng "The Flor Contemplacion Story" si Ricky Lee. Naging pambansang usapin ang buhay ni Flor Contemplacion, isang domestic helper na nahatulan ng kamatayan sa Singapore, naging simbolo rin ng kamatayan ng hustisya sa mga Overseas Filipino Workers. Sunod na maisusulat ni Boni ang iba pang mga pelikulang sumusuong naman sa mga paksang politikal. Kasama si Joel Lamangan bilang direktor, naisulat ni Boni ang iskrip para sa pelikulang "Sigwa," na tungkol sa sala-salabat na buhay ng mga kabataang aktibista noong panahon ng First Quarter Storm at muli nilang pagtatagpo matapos ang halos tatlong dekada. Samantala ang pelikulang "Dukot" na isinulat naman ni Boni ay ibinatay niya sa nangyaring pagdukot kay Jonas Burgos, isang desaparecido sa panahon ng rehimen ni Gloria Macapagal-Arroyo. Aminado si Boni na sa pagsulat niya ng iskrip nito, hindi niya ring naiwasang magbahagi ng kanyang sariling karanasan noong siya'y hinuli at tinortyur ng mga militar.

Dahil sa kanyang mga likha na nasa iba't ibang moda ng sining at midya, nagkamit si Boni ng mga pambansang pagkilala katulad ng Gawad Palanca, Catholic Mass Media Awards, FAMAS, at Gawad Balagtas. Gayunman, para kay Boni, mas higit niyang pinahalagahan ang natamong pagkikila mula sa mamamayan sa iba't ibang batayang sektor ng lipunan na nakapanood ng kanyang mga isinulat na pelikula, dokumentaryo, dula at iba pa. Sa ngayon, nananatiling aktibo si Boni sa pagsulat, pagtatanghal at pagiging manggagawang pangkultura. Katunayan, ang kanyang makabayang dula na "Pagsambang Bayan" na tungkol sa paghahanap sa tunay na kalayaan na naitanghal noong 1976 sa Hongkong, sa direksyon ni Leo Rimando at 1977 ng UP Repertory Company sa direksyon naman ni Behn Cervantes ay muling naisaentablado ng kinabibilangang grupo ni Boni sa kasalukuyan na Tag-ani Performing Arts matapos ang apatnapung taon. Nanatili ang anyo ng dula, subalit nilangkapan ng mga kontemporaryong pangyayari at usaping panlipunan sa bansa. Sa huli, pagbabahagi ni Boni, magpapatuloy pa rin siya sa pag-akda hangga't may pang-aapi at pagsasamantala. Magpapatuloy pa rin siya sa pag-organisa sa gitna ng lumalaganap na kahirapan. Pahayag nga

ni Boni, “ang ating panulat ay dapat nagmumulat sa ating mga manonood, habang nagbibigay din sa kanila ng lakas na lumikha.”

Si **ROMMEL B. RODRIGUEZ** ay guro ng panitikan at malikhaing pagsulat sa U.P. Departamento ng Filipino at Panitikan ng Pilipinas. May-akda siya ng mga librong *Lagalag ng Paglaya* (UP Press, 2011) at *Mga Apoy sa Ilaya* (UP Press, 2018). Bukod sa pagiging guro at manunulat, siya rin ay tagapagsulong ng karapatang pantao sa bansa.

Mr. Bonifacio Ilagan accepts the UP Gawad Plaridel (2019) Award. From left: VP for Public Affairs Elena E. Pernia, Diliman Chancellor Michael Tan, Mr. Bonifacio Ilagan, CMC Dean Arminda V. Santiago, and Prof. Emeritus Nicanor G. Tiongson (Photo courtesy of Alex NP Tamayo and the Office of Extension and External Relations)

Of Plaridel and Pressing Thoughts on the Media and the Arts

By Bonifacio P. Ilagan

ONCE upon an Edsa commemoration, I found myself onstage with VIPs, namely, the President of the Philippines, members of his cabinet, lawmakers, and ambassadors. The President was signing into law the bill indemnifying victims of the Marcos dictatorship. I was going to speak on behalf of the victims.

And I said: “Wala akong alam kahit isa—sapagkat wala ni isa man—na nakipaglaban sa martial law at diktadurang Marcos dahil kanyang inisip, na matapos ang lahat, ay tatanggap siya ng pabuya.”

In the same vein, I say today: Hindi ko inisip na ang mga nagawa ko sa masmidya ay titipunin at mauwi sa isang parangal.

Sa pagdaraos ng 2019 Gawad Plaridel, alalahanin natin silang mga bayani at martir sa midya at mga sining sa ngalan ng mga kalayaan at karapatan, na ngayon ay niyuyurakan ng mga nasa kapangyarihan.

Ang Gawad Plaridel, para sa akin, ay isang hamon upang ipagpatuloy ang kanilang simulain, lubha pa’t ang Republika, sa maraming pakahulugan,

ay umuunlad na paurong. Tila ba tayo ay nasa isang yugto ng retrogression pabalik sa obscurantism at bigotry noong panahon ni Marcelo H. del Pilar.

Halimbawa: A few months ago, a Senate committee conducted hearings about “missing students who were kidnapped by leftist organizations.” Turns out, the students, who were no longer minors, were neither kidnapped nor missing. They had gone full-time in their activism, on their own volition. Even as one senator with a block of a rock for a brain denied that it was not what it appeared to be, the senate exercise was reminiscent of the 1950s in the US when one senator named Joseph McCarthy conducted his infamous witch-hunt. True to form, Philippine congress followed suit in 1961 with the Red scare hearings by its so-called Committee on Anti-Filipino Activities to ferret out suspected communists in UP.

Suma-total, pagsikil sa kalayaan sa pag-iisip at pamamahayag, na lifeblood ng midya at mga sining.

Now, my kind of talk smacks of propaganda. But what is propaganda? And what is not?

Today is a good day to talk about it and about one of the greatest propagandists in our history. Gawad Plaridel and most writeups describe him as “the propagandist.” Might not be a bad word after all.

Plaridel and Our Times.

First important question: Ano ba ang kabuluhan ngayon ng propagandistang si Señor Don Plaridel, eh 169 years old na siya? Mas matanda nga siya nang 11 years kay Jose Rizal. Nagkasama sila sa Reform Movement ng mga Filipino sa Espanya around 1889. Ang Reform Movement ay kilala rin bilang Propaganda Movement, at dito nga hinugot ang tattoo ni Marcelo H. del Pilar: propagandista. Pero take note: ng kalayaan, hindi ng represyon; ng liwanag, hindi ng dilim; ng demokrasya, hindi ng awtokrasiya.

Mula sa pagiging repormista sa framework ng isang kolonya, namulat si Plaridel sa realidad ng sitwasyon. Iwinaksi niya ang repormismo at tumindig para sa armadong rebolusyon at independensya. Kung nakauwi siya at hindi namatay sa Espanya sa edad na 46, malamang na kasama siya nina Andres Bonifacio sa pagsusulong ng Rebolusyon.

Pioneering activists took the cue from the propaganda movement of Plaridel and company and named one brewing typhoon in 1970 as the Second Propaganda Movement. It was “a storm that no weatherman had predicted and yet was inevitable,” so wrote the journalist, poet, and screenwriter Jose F. Lacaba about a phenomenon that is now encoded in history as the First Quarter Storm of 1970.

I was there. I was among the demonstrators “who raised a fist and threw sticks and stones”—and a few pillboxes—not so much against the riot police

but as against a system that had enslaved our people since God knows when.

The FQS of 1970 was a people's movement that materialized in a series of unprecedented protest actions. It was animated by a generation of youthful activists who were fired up with a new-found sense of nationalism and democracy. It exposed lingering social and political maladies. It articulated the age-old despair and aspirations of the inarticulate, which became an avalanche of dissent and an agenda for revolutionary change.

Dalawang buwan mula ngayon, ang FQS ay 50 years na. Bunsod ng FQS kung kaya ako pumalaot sa mga sining at masmidya. Taglay ko hanggang ngayon ang mga simulain nito.

From Theater to Transmedia.

The portal that opened to me in the arts and the media was theater, and it happened during the FQS of 1970.

As a political science freshman in the UP College of Arts and Sciences, I auditioned in the Mobile Theater mentored by dear old Wilfrido Ma. Guerrero, Freddie to us. Performing his plays in depressed communities was his manner of breaking away from the prevalent concept of the so-called legitimate theater. It was 1969, when no one knew what was coming.

In aftermath of the FQS, I became chair of the Diliman Kabataang Makabayan. And being UP Mobile Theater, I was tasked to organize a cultural group that eventually became Panday-Sining, one of at least four Manila-based activist troupes that performed in the streets, basketball courts and under the trees, not unlike Freddie's itinerant theater, but with a difference: Panday-Sining's plays hailed workers and peasants and the proletarian rebellion to unchain from slavery. Working with a great director, Prof. Leo Rimando, was learning essential theater hands on.

Because of the ferment, radio managers invited activists not only as talk show guests but also as block timers—and the air time was free of charge. We became radio broadcasters, not that we wanted to be, but because the times told us to grab that precious medium of communication to reach out to an incredible number of people.

When Marcos declared martial law in September 1972, I was already in the underground resistance, in the company of some of the best journalists and artists in the country. We formed an elaborate clandestine press network that issued several news and cultural publications in Filipino and English.

Our print run was only a few thousands, but the pass-on readership and the impact it created were astonishing. Reminded us of Katipunan's sole issue of its paper *Kalayaan*. It only had a print run of a thousand or so, but on its account, Katipunan's membership increased tremendously.

The editor of *Kalayaan* was Emilio Jacinto, a young UST student, probably just 19 or 20, who had gone full-time revolutionary. No, hindi po siya kinidnap ng Katipunan. To elude the enemy, the rebels put the pen name Plaridel as editor.

In 1974, the military raided several of our underground houses. UP Prof. Dolores Feria, Pete Lacaba, and I were in one of them. Like most detainees, we were tortured.

I was released in 1976. I re-enrolled in UP, no questions asked, kahit nag-AWOL ako. The first play that I wrote was the liturgical *Pagsambang Bayan* which lambasted the martial law regime on its fifth year. It harked back to the gospel of the FQS and also dramatized the wanton human rights violations that the Marcoses belittle and now want expunged from history. The play, by the way, was performed in an old haunt that would be renamed Wilfrido Ma. Guerrero Theater.

Pagsambang Bayan propelled me into writing more of the same subversive propaganda. It started my theater collaboration with the late great Behn Cervantes from whom I also learned immensely.

Around this time, I worked as a reporter for a magazine called *TV Times*, and as executive editor of another magazine, *The Review*.

I also started my stint with the network RPN 9, then the runaway leader in the television industry. As a talent, I was hired on a project-to-project basis. The arrangement, lasting for well over 10 years, enabled me to work as scriptwriter for public affairs shows, documentaries, soap, and specials. I, too, had the chance to be a director. I moved about in Broadcast City using a pen name; and no, it was not Plaridel.

Please allow me to share with you some of the notable works which I did for television and in collaboration with various nongovernment organizations.

In a climate of unfreedom, my friends and I produced a documentary drama series on Filipino freedom fighters called *Alab ng Lahi*. The series was directed by top filmmakers in the industry.

Sa Liyab ng Libong Sulo is a documentary on Philippine history and people's war which premiered in the Metropolitan Theater. Hosted by Dr. Carol Araullo, it was a joint project of a worker's institute and the video outfit AsiaVisions headed by the late Lito Tiongson, formerly a faculty member in the UP Mass Com.

Bisperas ng Kasaysayan is a 13-episode fictional story on the Katipunan, directed by Lupita Aquino Kashiwahara.

I ventured into films with fellow activist Joel Lamangan, at that time already a multi-awarded director. I was fortunate to have cowritten *The Flor*

Contemplacion Story with the multi-awarded Ricky Lee, who was a speech classmate in UP and a comrade in the underground in the 1970s.

I have since written some other screenplays, including *Dukot*, on EJKs and political abductions.

All through the years, I knew I had to be a propagandist whose task was to seize opportunities when they came along in the pursuit of a commitment far beyond the personal.

I had to know the craft along the way, like learning warfare through warfare. The difficult task did not appear as daunting when one was bursting to communicate to people, to say what ought to be said precisely when it was prohibited to say so.

Why Persist

But why still today? Why must I, why must we all persist to speak up? Because tyranny has resurrected, proclaiming authority over the land. Why persist? Because history is being turned upside down. Because the evils of the past have returned.

Back in the 1970s, our martial law tormentors brutally impressed upon us that they had the power of life and death over activists and other lesser mortals—dahil ang backup nila ay ang presidente ng republika. Sounds familiar? Eh gumanda na nga ang sitwasyon nang mawala si Marcos!

Well, what do you know? When I was arrested in Benguet for the second time, which was 20 years after my first arrest, patay na si Marcos sa Hawaii, pero wala pa ring warrant-warrant. Those who arrested me and my seven companions mocked us and laughed when we asked who they were. They blindfolded us, tied our wrists with wire and took us to a motel in Baguio City where we were interrogated and tortured. Tinamnan kami ng mga baril at granada at kinasuhan ng illegal possession of firearms and explosives.

At ngayon, nangyayari ito sa lahat ng mga aktibistang hinuhuli, sa mga bahay at opisinang nirereyd ng pulisya at militar. Extrajudicial killings kabi-kabila. Minamasaker ang mga magsasaka, pati mga abogado nila, ayon sa gawa-gawang listahang anti-Komunista. Bakwit ang Lumad at mga manggagawa dahil simpatisador daw sila ng mga terorista. Sino kaya? Tipong naibenta na ang Pinas sa Tsina habang gumagana pa rin ang mga kasunduan sa iba pang bansang imperyalista.

Lagpas 1,000 days na sa bilangguan si Senator Leila de Lima. Niratsada ang pagpapatalis kay Chief Justice Lourdes Serreno. Ang Commission on Human Rights ay pilit inaalisan ng mandato. Hina-hack ang websites ng people's media, gaya ng *Kodao*, *Bulatlat*, *Pinoy Weekly*, at *Altermidya*. Ang banta sa pamamahayag ay baril na nakaumang sa sinumang kumontra sa deklarasyon ng mga nasa kapangyarihan, gaya ng *Rappler*.

Ang mga batas na hindi ayon sa lohika ng presidente ay stupid. Idiots ang mga gustong mag-imbetiga sa libo-libong pinatay sa mga lunsod at nayon.

Pasubali lang po: Kung hanggang ngayon ay naaaliw pa rin tayo sa pagmumura, pagbabanta, at pambabastos ng mga opisyal ng gobyerno, naku, ano ang sasabihin ni Lolo Marcelo?

Naman. Ugali lamang ng presidente ang gumamit ng hyperbole para i-underscore ang mga bagay-bagay. Kaya pag sinabi niyang “I’d be happy to slaughter three million drug addicts” o kaya’y “Pagpunta mo sa Bacolod, Colonel, pagpapatayin mo silang lahat,” hindi iyon literal.

Fine. Pero bakit humahambalang kabi-kabila ang mga bangkay? Nakaluhod na at nagmamakaawa, itinutumba pa rin dahil raw nanlaban. Whether 6,000 or 27,000, the body count is too much of a coincidence. The dots are not evidence enough to stand in court, but they will be connected in time.

Kaya nga wika ng ilang mapanuri, hindi lamang isang kontra-mahihirap at palpak na war on drugs ang inilunsad sa ating panahon, kundi war against the rule of law, war against human rights, war against democracy.

Sa ganitong konteksto ipinagkakaloob sa akin ang Gawad Plaridel. So please do not begrudge my talking about what I am talking about.

While at this, let me stress that human rights, which people in power have found fashionable to curse, are violated not only when citizens are hauled off to prisons and motels and tortured or killed, but also—and this is on a greater scale of violations—when people are deprived of the necessities to live decently and to develop their human potential to the fullest.

Now it becomes clear why genuine land reform, national industrialization, an end to endo, housing for the urban poor, social services, free education, and a host of other demands which activists as propagandists tirelessly raise are issues of human rights, without which human dignity, democracy, and development become a figment of one’s imagination.

Coming Home

Flashback. Camp Crame. 1976, one weekend afternoon.

“Ilagan!”

Funny. Ang gwardya ay nakangiti at ang boses niya, napansin ko, ay hindi asar. He brings me to the office of the 5th CSU. I see my sister Sanse and her husband. What the officer of the day tells me is something that I am unable to readily absorb.

“Here, sign these, your release papers.”

Oh my God! Oh my God!

We drive out of Camp Crame. Before my brother-in-law Mike could head straight to our hometown in Laguna, I make a very special request.

“Pwedeng dumaan muna tayo sa UP Diliman?”

My sister says okay, but asks why. She is curious whether I, so early in my release, could have any business in the campus.

“Wala naman. Gusto ko lang bumisita.” It is a craving that suddenly grips me.

On our way to UP, I anticipate familiar sights, Vinzons’ Hall for one, where my Diliman Kabataang Makabayan chapter shared an office with the Progresibong Samahan sa Inhinyeriya at Agham, and where the University Student Council and the Movement for a Democratic Philippines held endless meetings plotting rebellion against a fascist and puppet government. I also want to see the nearby Narra Residence Hall, one of our sanctuaries. (It’s gone now, replaced by the UP Integrated School.) Doon ko iniwan ang karampot kong wordly possessions nang mag-underground ako noong 1971.

Quezon Hall now looms. I imagine the Oblation up front. We pass by the spot along University Avenue where, in my blood-splattered polo jack, I narrated to an enraged crowd how freshman Pastor Mesina had absorbed the rifle shots fired by a math professor who hated activism and barricades. Pastor died on the third day of the Diliman Commune in February 1971.

The throbbing in my chest quickens. There’s a lump in my throat. “This was where it all started,” a voice inside me whispers in the air.

After having been in the dungeons of martial law that seemed like eternity, I feel I am back home. Never again to martial law.

Kailangang pasalamatang ko ang faculty at staff ng UP College of Mass Communication na punong abala sa parangal, ang iba pang naabalang guro at artista ng UP, at ang mga kaibigang nagpakana ng aking nominasyon. Gayundin, salamat sa inyong lahat na dumalo sa okasyong ito.

Our people do not deserve a bigoted and obscurantist governance, or tyranny and empty populist promises of change. They deserve genuine democracy, rights, prosperity, and a just and lasting peace. We all do.

Paglingkuran ang sambayanan. Mangahas makibaka, mangahas magtagumpay. Itaguyod ang pamana ni Marcelo H. del Pilar.

Makibaka, huwag matakot!